

Πώς μαθαίνουν οι μαθητές

Της Στέλλας Βοσνιάδου

Η παρούσα δημοσίευση πραγματοποιήθηκε το 2001 από τη Διεθνή Ακαδημία της Εκπαίδευσης (ΔΑΕ), Palais des Academies, 1, rue Ducale, 1000 Βρυξέλλες, Βέλγιο, και το Διεθνές Γραφείο της Εκπαίδευσης (ΔΓΕ), P.O.Box199, 1211 Geneva 20, Ελβετία. Είναι διαθέσιμη δωρεάν και μπορεί ελεύθερα να αναπαραχθεί και να μεταφραστεί σε άλλες γλώσσες. Η συγγραφέας είναι υπεύθυνη για την παρουσίαση και την επιλογή των δεδομένων (δώδεκα επιμέρους θεμάτων) που περιέχονται στη ενότητα Εκδόσεις, Σειρά Πρακτικές Εκπαίδευσης στη σελίδα <http://www.ibe.unesco.org>.

Ευχαριστούμε τον Σύμβουλο του Π.Ι. **Ολύμπιο Δαφέρμο** που μας ενημέρωσε για το συγκεκριμένο κείμενο και τον Σχ. Σύμβουλο **Ν. Σκοταρά** ο οποίος την επιμελήθηκε <http://users.sch.gr/skotaras>

1. Ενεργός συμμετοχή μαθητών

Η μάθηση απαιτεί την ενεργό και εποικοδομητική συμμετοχή του μαθητή.

Ερευνητικά δεδομένα.

Η μάθηση στο σχολείο απαιτεί την προσοχή των μαθητών, την παρατήρηση, την απομνημόνευση, την κατανόηση, τη θέση στόχων και την ανάληψη ευθύνης για την ίδια τη μάθησή τους. Αυτές τις γνωστικές δραστηριότητες δεν είναι δυνατές χωρίς την ενεργό συμμετοχή και εμπλοκή του μαθητή. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να βοηθούν τους μαθητές να είναι ενεργοί στην τάξη και να θέτουν στόχους αξιοποιώντας τη φυσική τους διάθεση για διερεύνηση, για κατανόηση νέων προγραμμάτων και για μάθηση.

Εφαρμογή

Η πρόκληση για τους εκπαιδευτικούς είναι να δημιουργήσουν ενδιαφέροντα και απαιτητικά περιβάλλοντα μάθησης, στα οποία ενθαρρύνεται η ενεργός συμμετοχή των μαθητών. Παραθέτουμε κάποιες από τις προτάσεις για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο:

- Αποφύγετε τις καταστάσεις όπου οι μαθητές παραμένουν παθητικοί ακροατές για πολλή ώρα.
- Εμπλουτίστε την παράδοση με πρακτικές δραστηριότητες, όπως πειράματα, παρατηρήσεις, συνθετικές εργασίες, κλπ.
- Ενθαρρύνετε τη συμμετοχή σε συζητήσεις και άλλες συνεργατικές δραστηριότητες.
- Οργανώστε εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία και τεχνολογικά πάρκα.
- Αφήστε τους μαθητές ν' αναλάβουν κάποιον έλεγχο της δικής τους μάθησης. Αυτό σημαίνει, ότι ο εκπαιδευτικός σε ορισμένες στιγμές πρέπει ν' αφήσει το μαθητή να κάνει επιλογές για το τι πρέπει να μάθει και πώς να το μάθει.
- Βοηθήστε τους μαθητές να δημιουργήσουν μαθησιακούς στόχους που είναι συναφείς με τα ενδιαφέροντά τους και τα σχέδιά τους για το μέλλον.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία.

Elmore, R.F.J., Peterson, P.L., & McCarthy, S.J (1996)· Piaget,J. (1978)· Scardamalia, M.,& Bereiter, C. (1991).

2. Κοινωνική αλληλεπίδραση

Η μάθηση είναι πρωτίστως μια κοινωνική δραστηριότητα και η συμμετοχή στην κοινωνική ζωή του σχολείου είναι βασική για να υπάρξει μάθηση.

Ερευνητικά δεδομένα.

Για πολλούς ερευνητές η κοινωνική αλληλεπίδραση είναι η κύρια δραστηριότητα μέσα στην οποία συντελείται η μάθηση. Η κοινωνική δραστηριοποίηση και συμμετοχή αρχίζουν από πολύ νωρίς. Οι γονείς αλληλεπιδρούν με τα παιδιά τους και μέσα απ' αυτές τις αλληλεπιδράσεις τα παιδιά αποκτούν τις συμπεριφορές που τα καθιστούν ικανά να γίνουν αποτελεσματικά μέλη της κοινωνίας. Σύμφωνα με τον ψυχολόγο Lev Vygotsky, ο τρόπος με τον οποίο μαθαίνουν τα παιδιά είναι η εσωτερίκευση δραστηριοτήτων, συνηθειών, λεξιλογίου και ιδεών των μελών της κοινότητας στην οποία μεγαλώνουν.

Η δημιουργία μιας παραγωγικής και συνεργατικής ατμόσφαιρας αποτελεί ουσιαστικό κομμάτι της μάθησης στο σχολείο. Η έρευνα έχει δείξει ότι η κοινωνική συνεργασία μπορεί να βελτιώσει τις επιδόσεις των μαθητών, υπό τον όρο ότι τα είδη των αλληλεπιδράσεων που ενθαρρύνονται συμβάλλουν στη μάθηση. Τέλος, οι κοινωνικές δραστηριότητες είναι ενδιαφέρουσες αυτές καθαυτές και βοηθούν τους μαθητές να διατηρήσουν την ενασχόλησή τους με την σχολική τους εργασία. Οι μαθητές δουλεύουν πιο πολύ για να βελτιώσουν την ποιότητα των παραγόμενων εργασιών τους (εκθέσεις, συνθετικές εργασίες, ζωγραφική, κ.λ.π.) όταν ξέρουν ότι θα τις δουν και άλλοι μαθητές.

Εφαρμογή

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να κάνουν πολλά πράγματα για να ενθαρρύνουν την κοινωνική συμμετοχή με τρόπους που διευκολύνουν τη μάθηση:

- Μπορούν να αναθέσουν στους μαθητές να εργαστούν σε ομάδες και οι ίδιοι να αναλάβουν το ρόλο του καθοδηγητή που δίνει συμβουλές και στηρίζει την ομάδα.
- Μπορούν να διαμορφώσουν τη σχολική αίθουσα με τέτοιο τρόπο που να περιλαμβάνει κοινούς χώρους εργασίας και κοινή χρήση των υλικών.
- Μέσα από το παράδειγμα και την καθοδήγηση μπορούν να διδάξουν στους μαθητές πώς να συνεργάζονται μεταξύ τους.
- Μπορούν να ενθαρρύνουν το διάλογο και τη συζήτηση ώστε οι μαθητές να έχουν ευκαιρίες να εκφράσουν τη γνώμη τους και να αξιολογήσουν τα επιχειρήματα των άλλων μαθητών.
- Μια σημαντική πλευρά της κοινωνικής μάθησης είναι η σύνδεση του σχολείου με την ευρύτερη κοινότητα. Μ' αυτό τον τρόπο διευρύνονται οι ευκαιρίες των μαθητών για κοινωνική συμμετοχή.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία.

Brown, A.L., Ash, D., Rutherford, M., Nakagawa, K., Cordon, J., & Campione, J.C., (1996)· Collins, A., Brown, J. S., & Newman, S.F., (1989)· Rogoff, B. (1990)· Vygotsky, L. S. (1978)

3. Δραστηριότητες που έχουν νόημα.

Οι άνθρωποι μαθαίνουν καλύτερα όταν συμμετέχουν σε δραστηριότητες που θεωρούν χρήσιμες για την πραγματική ζωή και έχουν σχέση με την κουλτούρα τους.

Ερευνητικά δεδομένα.

Πολλές σχολικές δραστηριότητες δεν έχουν νόημα για τους μαθητές επειδή δεν καταλαβαίνουν για ποιο λόγο τις κάνουν, ποιος είναι ο σκοπός και ποια η χρησιμότητά τους. Ορισμένες φορές οι σχολικές δραστηριότητες δεν έχουν νόημα για τους μαθητές διότι ανήκουν σε διαφορετικό πολιτισμικό πλαίσιο από το δικό τους . Σήμερα το πολυπολιτισμικό σχολείο όπου παιδιά από διαφορετικές κουλτούρες μαθαίνουν μαζί είναι μια πραγματικότητα. Στα σχολεία αυτά υπάρχουν συστηματικές πολιτισμικές διαφορές στις πρακτικές, τις συνήθειες, τους κοινωνικούς ρόλους των μαθητών που επηρεάζουν τη μάθηση. Οι δραστηριότητες που έχουν κάποιο νόημα για μαθητές που προέρχονται από μια πολιτισμική ομάδα μπορεί να μην έχουν καμία απολύτως σημασία για μαθητές από άλλη κουλτούρα.

Εφαρμογή .

Υπάρχουν πολλά πράγματα που οι εκπαιδευτικοί μπορούν να κάνουν για να προσδώσουν μεγαλύτερο νόημα στις σχολικές δραστηριότητες. Ένα από αυτά είναι να ενσωματώσουν τις δραστηριότητες αυτές μέσα σε κάποιο αυθεντικό πλαίσιο. Ένα είδος αυθεντικού πλαισίου είναι το περιβάλλον μέσα στο οποίο η δραστηριότητα αυτή συνήθως χρησιμοποιείται στην πραγματική ζωή. Για παράδειγμα, οι μαθητές μπορούν να βελτιώσουν τις ικανότητές τους στην προφορική γλώσσα και επικοινωνία συμμετέχοντας σε συζητήσεις. Μπορούν να βελτιώσουν τις ικανότητές τους στο γραπτό λόγο με το να εμπλακούν στη σύνταξη μιας εφημερίδας της τάξης τους . Οι μαθητές μπορούν να μάθουν Φυσική συμμετέχοντας σε μια συνθετική εργασία για το περιβάλλον της κοινότητας ή του σχολείου. Το σχολείο μπορεί να βρίσκεται σε επαφή με επιστήμονες της περιοχής και να τους προσκαλεί για συζήτηση ή να αφήνει τα παιδιά να τους επισκέπτονται στο χώρο δουλειάς τους .

Όσον αφορά στις πολιτισμικές διαφορές, είναι σημαντικό για τους εκπαιδευτικούς να γνωρίζουν τις πολιτισμικές διαφορές των παιδιών της τάξης τους και να τις σέβονται. Πρέπει να τις βλέπουν ως πλεονέκτημα πάνω στο οποίο μπορούν να χτίσουν κι όχι ως ένα αρνητικό στοιχείο. Τα παιδιά θα αισθανθούν διαφορετικά μέσα στην τάξη όταν η κουλτούρα τους αντιπροσωπεύεται στις κοινές δραστηριότητες. Οι σχολικές συνήθειες που δεν είναι οικείες σε κάποια παιδιά μπορούν να παρουσιαστούν σταδιακά, έτσι ώστε η μετάβαση να είναι λιγότερο τραυματική για τις ομάδες με διαφορετική εθνική προέλευση.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία.

Brown, J.S., Collins, A., & Duguid, P.(1989)· Heath, S.B. (1983)

4. Σύνδεση των νέων πληροφοριών με τις προϋπάρχουσες γνώσεις

Οι νέες γνώσεις δομούνται πάνω στη βάση των όσων ήδη καταλαβαίνουμε και πιστεύουμε.

Ερευνητικά δεδομένα.

Η ιδέα ότι η ικανότητα των ανθρώπων να μαθαίνουν κάτι καινούριο συνδέεται με το τι ξέρουν ήδη είναι σχετικά παλιά, αλλά τα πιο πρόσφατα ερευνητικά πορίσματα δείχνουν ότι έχει καθοριστική σημασία για τη μάθηση. Δεν είναι δυνατό να κατανοήσει, να θυμηθεί ή να μάθει κανείς κάτι που του είναι τελείως ξένο. Χρειάζονται κάποιες προϋπάρχουσες γνώσεις για να κατανοήσουμε το νόημα της εισερχόμενης πληροφορίας. Ωστόσο, η ύπαρξη της προαπαιτούμενης προϋπάρχουσας γνώσης δεν αρκεί για να εξασφαλιστούν ικανά αποτελέσματα. Πρέπει να ενεργοποιήσουμε την προϋπάρχουσα γνώση μας προκειμένου να μπορούμε να την αξιοποιήσουμε για κατανόηση και μάθηση. Η έρευνα δείχνει ότι οι μαθητές δεν καταλαβαίνουν πάντα τη σχέση ανάμεσα σ' αυτά που μαθαίνουν και σε όσα ήδη γνωρίζουν. Η έρευνα δείχνει επίσης ότι η μάθηση ενισχύεται όταν οι εκπαιδευτικοί αποδίδουν μεγάλη προσοχή στην προϋπάρχουσα γνώση του μαθητή, και τη χρησιμοποιούν ως το σημείο αφετηρίας για τη διδασκαλία.

Εφαρμογή.

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να ενεργοποιήσουν τις προηγούμενες γνώσεις τους και να τις αξιοποιήσουν για τις καλύτερες επιδόσεις στα σχολικά έργα. Αυτό μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους:

- Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συζητούν το περιεχόμενο του μαθήματος πριν αρχίσουν τη διδασκαλία, προκειμένου να εξασφαλιστεί, ότι οι μαθητές έχουν τις απαραίτητες προϋπάρχουσες γνώσεις και για να τις ενεργοποιήσουν.
- Συνήθως οι προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών είναι ελλιπείς ή υπάρχουν εσφαλμένες ιδέες και καίριες παρανοήσεις. Οι εκπαιδευτικοί δεν αρκεί να γνωρίζουν ότι οι μαθητές ξέρουν κάτι για το θέμα που θα αναπτυχθεί. Πρέπει να διερευνήσουν τις προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών σε βάθος, έτσι ώστε να μπορέσουν να εντοπίσουν τις εσφαλμένες ιδέες και παρανοήσεις.
- Μπορεί να χρειαστεί οι εκπαιδευτικοί να ανατρέξουν στα περασμένα για να καλύψουν τη σημαντική προαπαιτούμενη ύλη ή να ζητήσουν από τους μαθητές να κάνουν κάποια προκαταρκτική εργασία μόνοι τους.
- Οι ερωτήσεις που κάνει ο εκπαιδευτικός μπορεί να είναι πολύ χρήσιμες για να βοηθηθούν οι μαθητές να δουν τη σχέση ανάμεσα σε όσα μαθαίνουν και σε όσα ήδη γνωρίζουν.
- Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να βοηθούν τους μαθητές να βλέπουν σχέσεις και να συνδέουν αυτό που μαθαίνουν. Αυτό μπορούν να το πετύχουν δίνοντας ένα μοντέλο ή πλαίσιο που οι μαθητές θα το χρησιμοποιήσουν ως σκαλωσιά στην προσπάθειά τους να βελτιώσουν την επίδοσή τους .

Προτεινόμενη βιβλιογραφία.

Bransford, J. D (1979)- Bransford. J. D., Brown, A.L., & Cocking, R.R.(1999).

5. Χρήση στρατηγικών

Οι άνθρωποι μαθαίνουν αξιοποιώντας αποτελεσματικές και ευέλικτες στρατηγικές που τους βοηθούν να καταλάβουν, να σκέφτονται λογικά, να απομνημονεύουν και να λύνουν προβλήματα.

Ερευνητικά δεδομένα

Τα παιδιά αναπτύσσουν από μικρές ηλικίες στρατηγικές που τα βοηθούν να λύνουν προβλήματα. Για παράδειγμα, όταν ζητάμε από παιδιά προσχολικής ηλικίας να πάνε να αγοράσουν κάποια τρόφιμα από το μπακάλι, πολλές φορές αυτά επαναλαμβάνουν στο δρόμο ότι τους ζητήσαμε για να τα θυμούνται καλύτερα. Τα παιδιά αυτά έχουν ανακαλύψει την επανάληψη ως στρατηγική βελτίωσης της μνήμης τους χωρίς κανείς να τους το έχει πει. Όταν τα παιδιά πηγαίνουν στο σχολείο, χρειάζονται βοήθεια από τους δασκάλους ώστε να αναπτύξουν κατάλληλες στρατηγικές για τη λύση μαθηματικών προβλημάτων, την κατανόηση κειμένων, τη μελέτη του φυσικού κόσμου, για να μάθουν να συνεργάζονται κ.λ.π. Η έρευνα δείχνει ότι μπορούν να προκύψουν σημαντικά οφέλη αν οι εκπαιδευτικοί κάνουν συστηματικές προσπάθειες να διδάξουν στρατηγικές μάθησης στα παιδιά.

Οι στρατηγικές είναι σημαντικές επειδή βοηθούν τους μαθητές να καταλάβουν και να λύσουν προβλήματα με τρόπους που είναι κατάλληλοι για την προκείμενη περίπτωση. Οι στρατηγικές μπορούν να βελτιώσουν τη μάθηση και να την κάνουν ταχύτερη. Οι στρατηγικές μπορεί να διαφέρουν ως προς την ακρίβειά τους, τη δυσκολία εκτέλεσής τους, τις υπολογιστικές τους απαιτήσεις και το φάσμα των προβλημάτων στα οποία έχουν εφαρμογή. Όσο πιο μεγάλο είναι το εύρος των στρατηγικών που μπορούν να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά τα παιδιά, τόσο πιο επιτυχημένα μπορούν να είναι στη λύση προβλημάτων, στην ανάγνωση, στην κατανόηση κειμένου, στην απομνημόνευση κ.λ.π.

Εφαρμογή

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αναγνωρίσουν τη βαρύτητα της απόκτησης και εφαρμογής διαφόρων στρατηγικών από τους μαθητές. Η διδασκαλία στρατηγικών μπορεί να γίνει άμεσα ή έμμεσα. Για παράδειγμα, στα γλωσσικά μαθήματα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δείξουν άμεσα και πολύ συγκεκριμένα στους μαθητές πώς να επισημαίνουν τα σημαντικά σημεία ενός κειμένου και πώς να τα συνοψίζουν. Στη δεύτερη περίπτωση, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ζητήσουν από μια ομάδα μαθητών να συζητήσουν ένα κείμενο και να το συνοψίσουν. Στη διαδικασία αυτή μπορούν να βοηθήσουν έμμεσα τους μαθητές προσφέροντάς τους ένα μοντέλο προς μίμηση συμμετέχοντας στη συζήτηση και ρωτώντας καθοριστικές ερωτήσεις. Στα μαθήματα των φυσικών επιστημών, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δείξουν στους μαθητές πώς να κάνουν πειράματα : πώς να διατυπώνουν υποθέσεις, πώς να κάνουν συστηματική καταγραφή των αποτελεσμάτων τους και πώς να τα αξιολογούν.

Είναι σημαντικό να μάθουν οι μαθητές πώς να χρησιμοποιούν αυτές τις στρατηγικές με σιγουριά και από μόνοι τους και να μη βασίζονται στους δασκάλους τους για να τους δώσουν πάντοτε την απαραίτητη υποστήριξη. Οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να περιορίζουν σταδιακά τη βοήθειά τους και να επιτρέπουν στους μαθητές να αναλαμβάνουν περισσότερες ευθύνες για τη μάθησή τους.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Mayer, R.E. (1987)· Palincsar, A.S.& Brown, A.L.(1984)·White, B.Y., &Frederickson, J.R.(1998).

6. Ανάπτυξη της αυτορρύθμισης και του αναστοχασμού

Οι μαθητές πρέπει να ξέρουν πώς να σχεδιάζουν και να παρακολουθούν τη μάθησή τους, πώς να θέτουν τους δικούς τους μαθησιακούς στόχους και πώς να διορθώνουν τα λάθη τους.

Ερευνητικά δεδομένα

Ο όρος «αυτορρύθμιση» αναφέρεται στην ικανότητα των μαθητών να παρακολουθούν τη δική τους μάθηση, να κατανοούν πότε κάνουν λάθη και να ξέρουν πώς να τα διορθώνουν.

Η αυτορρύθμιση είναι διαφορετική από τη χρήση στρατηγικών. Οι άνθρωποι μπορούν να χρησιμοποιούν στρατηγικές για να μαθαίνουν μηχανικά, χωρίς να έχουν πλήρη επίγνωση του τι κάνουν. Η αυτορρύθμιση περιλαμβάνει την ανάπτυξη ειδικών στρατηγικών που βοηθούν τους μαθητές να αξιολογούν τη μάθησή τους, να ελέγχουν την κατανόησή τους και να διορθώνουν τα λάθη τους όταν χρειάζεται.

Η αυτορρύθμιση βασίζεται στον αναστοχασμό στο βαθμό που το άτομο πρέπει να έχει επίγνωση των ιδεών και των στρατηγικών που χρησιμοποιεί. Οι στοχαστικές διαδικασίες μπορούν να αναπτυχθούν μέσα από τη συζήτηση, την επιχειρηματολογία και τις εκθέσεις όπου οι μαθητές ενθαρρύνονται να εκφράσουν τις απόψεις τους και να τις υπερασπίσουν. Μια άλλη πτυχή της στοχαστικής διαδικασίας είναι η ικανότητα διάκρισης του φαίνεσθαι από το είναι, των κοινότοπων ιδεών από την επιστημονική γνώση κ.λ.π.

Εφαρμογή

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν την αυτορρύθμιση και τον αναστοχασμό δίνοντάς τους ευκαιρίες.

- Να σχεδιάζουν πώς να λύνουν προβλήματα, να οργανώνουν πειράματα, να διαβάζουν βιβλία κ.λ.π.
- Να αξιολογούν τις προτάσεις, τα επιχειρήματα, τις λύσεις προβλημάτων κ.λ.π των άλλων ή των ίδιων.
- Να ελέγχουν τον τρόπο σκέψης τους και να θέτουν ερωτήματα στον εαυτό τους για την κατανόησή τους («Γιατί κάνω αυτό που κάνω; Πόσο καλά το κάνω; Τι απομένει να κάνω;» κ.λ.π.).
- Να αναπτύσσουν ρεαλιστικές γνώσεις για τον εαυτό τους ως μαθητές («Είμαι καλός στη Γλώσσα, αλλά χρειάζομαι δουλειά στα Μαθηματικά»)
- Να θέτουν τους δικούς τους μαθησιακούς στόχους.
- Να γνωρίζουν ποιες είναι οι πιο αποτελεσματικές στρατηγικές που πρέπει να χρησιμοποιήσουν, και το πότε να τις θέσουν σε εφαρμογή.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Brown, A.L.,(1975)- Boekaerts,M.,Pintrich, P.,& Zeidner, M.(επιμ.) (2000)- Marton, F.,&Booth, S.(1997).

7. Αναδόμηση της προϋπάρχουσας γνώσης

Ορισμένες φορές η προϋπάρχουσα γνώση μπορεί να εμποδίσει το δρόμο προς τη μάθηση κάτι νέου. Οι μαθητές πρέπει να μάθουν πώς να επιλύουν τις εσωτερικές αντιφάσεις και να αναδομούν τις υπάρχουσες γνώσεις τους όταν αυτό είναι αναγκαίο.

Ερευνητικά δεδομένα

Ορισμένες φορές η προϋπάρχουσα γνώση μπορεί να εμποδίσει την κατανόηση των νέων πληροφοριών. Αν και αυτό ισχύει συχνότερα στην εκμάθηση της Φυσικής και των Μαθηματικών, εν τούτοις έχει εφαρμογή σε όλα τα γνωστικά πεδία. Συμβαίνει επειδή η

τρέχουσα κατανόησή μας του φυσικού και του κοινωνικού περιβάλλοντος, της ιστορίας, της θεωρητικής αντίληψης για τους αριθμούς κ.λ.π. είναι προϊόν χιλιάδων ετών πολιτισμικής δραστηριότητας που έχει αλλάξει ριζικά τους διαισθητικούς τρόπους εξήγησης των φαινομένων. Για παράδειγμα, στο χώρο των μαθηματικών, πολλά παιδιά κάνουν λάθη όταν χρησιμοποιούν κλάσματα, επειδή χρησιμοποιούν κανόνες που ισχύουν μόνο για τους φυσικούς αριθμούς. Με παρόμοιο τρόπο, στις φυσικές επιστήμες οι μαθητές διαμορφώνουν διάφορες παρανοήσεις. Η ιδέα ότι η γη είναι στρογγυλή σαν τηγανίτα ή σα σφαίρα πεπλατυσμένη στην κορυφή συμβαίνει επειδή συμβιβάζει τις επιστημονικές πληροφορίες ότι η γη είναι στρογγυλή με τη διαισθητική αντίληψη ότι η γη είναι επίπεδη και οι άνθρωποι ζουν στο πάνω μέρος της. Οι παρανοήσεις δεν εμφανίζονται μόνο στα μικρότερα παιδιά. Υπάρχουν και στους μαθητές του Γυμνασίου, του Λυκείου, ακόμη και του Πανεπιστημίου.

Εφαρμογή

Τι μπορούν να κάνουν οι εκπαιδευτικοί για να διευκολύνουν την κατανόηση των πληροφοριών που είναι αντίθετες στη διαισθητική αντίληψη:

- Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να γνωρίζουν ότι οι μαθητές τους έχουν προϋπάρχουσες γνώσεις και ελλιπή κατανόηση που μπορεί να έρχονται σε αντίθεση με όσα διδάσκονται στο σχολείο
- Είναι σημαντικό να δημιουργούμε συνθήκες μέσα στις οποίες οι εναλλακτικές πεποιθήσεις και εξηγήσεις να μπορούν να εξωτερικευτούν και να εκφραστούν.
- Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να χτίζουν πάνω στις προϋπάρχουσες ιδέες των μαθητών και σιγά-σιγά να τους οδηγούν σε ωριμότερες κατανοήσεις. Η παραγκώνιση της προϋπάρχουσας γνώσης μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση εσφαλμένων αντιλήψεων.
- Πρέπει να δίνονται στους μαθητές παρατηρήσεις και πειράματα που έχουν τη δυνατότητα να τους δείξουν ότι κάποιες από τις ιδέες τους μπορεί να είναι λάθος. Για το σκοπό αυτό μπορούν να χρησιμοποιηθούν παραδείγματα από την ιστορία της επιστήμης.
- Οι επιστημονικές εξηγήσεις πρέπει να παρουσιάζονται με σαφήνεια και, αν γίνεται, να εξηγούνται με παραδείγματα μοντέλων.
- Πρέπει να δίνεται στους μαθητές αρκετός χρόνος για να αναδομήσουν τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους. Για να γίνει αυτό, είναι προτιμότερο να σχεδιάζονται αναλυτικά προγράμματα που χειρίζονται λιγότερες θεματικές ενότητες με μεγαλύτερη εμβάθυνση παρά να καλύπτουν πολλά θέματα με επιφανειακό τρόπο.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Carretero, M., & Voss, J. (επιμ.) (1994). Driver, R., Guesne, F., & Tiberghien, A. (επιμ.) (1985). Schoutz, W., Vosniadou, S., & Carretero, M. (επιμ.) (1990). Vosniadou, S., & Brewer, W.F. (1992)

8. Στόχος η κατανόηση κι όχι η απομνημόνευση

Η μάθηση είναι καλύτερη όταν το υλικό οργανώνεται γύρω από γενικές αρχές και εξηγήσεις αντί να βασίζεται στην απομνημόνευση απομονωμένων στοιχείων και διαδικασιών.

Ερευνητικά δεδομένα

Όλοι οι εκπαιδευτικοί θέλουν οι μαθητές τους να κατανοούν ότι μαθαίνουν και να μην το απομνημονεύουν με επιφανειακό τρόπο. Η έρευνα δείχνει πως όταν οι πληροφορίες απομνημονεύονται επιφανειακά, ξεχνιούνται εύκολα. Αντίθετα, όταν κάτι γίνεται κατανοητό, δεν ξεχνιέται εύκολα και μπορεί να εφαρμοστεί σε άλλες περιπτώσεις (βλέπε την επόμενη αρχή σχετικά με την εφαρμογή των γνώσεων). Για να καταλάβουν οι μαθητές μας τι τους διδάσκουμε, πρέπει να τους δίνουμε την ευκαιρία να σκεφτούν τι κάνουν, να μιλήσουν γι' αυτό με τους συμμαθητές τους και με τους δασκάλους τους, να το διευκρινίσουν και να καταλάβουν πώς εφαρμόζεται σε πολλές περιπτώσεις.

Εφαρμογή

Πώς μπορεί να διδάξει ο εκπαιδευτικός με στόχο την κατανόηση; Οι ακόλουθες είναι μερικές προτάσεις για δραστηριότητες που μπορούν να βοηθήσουν στην κατανόηση της ύλης που έχει διδαχθεί:

- Ζητήστε από τους μαθητές να εξηγήσουν ένα φαινόμενο ή μία έννοια με δικά τους λόγια.
- Δείξτε στους μαθητές πώς να δίνουν παραδείγματα που δείχνουν πώς εφαρμόζεται μια αρχή ή πώς λειτουργεί ένας νόμος.
- Οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να λύνουν χαρακτηριστικά προβλήματα στο χώρο του γνωστικού πεδίου. Τα προβλήματα μπορούν να είναι αυξανόμενου βαθμού δυσκολίας καθώς οι μαθητές αποκτούν μεγαλύτερη εμπειρία.
- Όταν οι μαθητές καταλαβαίνουν την ύλη, μπορούν να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές, μπορούν να συγκρίνουν και να αντιπαραβάλλουν και μπορούν να κατανοούν και να δημιουργούν αναλογίες.
- Διδάξτε στους μαθητές σας πώς να εξάγουν γενικές αρχές από τις συγκεκριμένες περιπτώσεις και πώς να γενικεύουν από τα επιμέρους παραδείγματα.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Halpern, D.F. (επιμ.) (1992)· Resnick, L.B., & Klopfer, .L.E. (επιμ.)(1989)· Perkins, D. (1992).

9. Βοήθεια για να μάθουν οι μαθητές να εφαρμόζουν τις γνώσεις τους

Η μάθηση αποκτά μεγαλύτερη σημασία όταν τα μαθήματα έχουν εφαρμογή σε καταστάσεις της πραγματικής ζωής.

Ερευνητικά δεδομένα

Οι μαθητές συχνά δεν εφαρμόζουν αυτά που μαθαίνουν στο σχολείο για να λύσουν προβλήματα του πραγματικού κόσμου. Για παράδειγμα, μπορεί να μάθουν στο σχολείο για τους νόμους του Νεύτωνα αλλά συνήθως δεν καταφέρνουν να διαπιστώσουν πώς οι νόμοι αυτοί εφαρμόζονται στις πραγματικές συνθήκες ζωής. Η εφαρμογή των γνώσεων είναι πολύ σημαντική. Γιατί να πηγαίνει κανείς στο σχολείο αν όχι μαθαίνει εκεί δεν εφαρμόζεται σε άλλες καταστάσεις και δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί εκτός σχολείου;

Εφαρμογή

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βελτιώσουν την ικανότητα των μαθητών τους να εφαρμόζουν όσα έχουν μάθει στο σχολείο

- Αν επιμείνουν στην εμπέδωση της ύλης χωρίς την κατανόηση, δεν μπορεί να γίνει η μεταφορά των γνώσεων σε άλλες περιπτώσεις (βλέπε προηγούμενη αρχή)
- Αν βοηθήσουν τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη σημασία που έχει η εφαρμογή των γνώσεών τους σε άλλες περιπτώσεις
- Αν εφαρμόσουν όσα έχουν μάθει σε ένα γνωστικό πεδίο σε άλλα πεδία με τα οποία μπορεί να υπάρχει κάποια σχέση
- Αν δείξουν στους μαθητές πώς να εξάγουν γενικές αρχές από τα συγκεκριμένα παραδείγματα
- Αν βοηθήσουν τους μαθητές να μάθουν πώς να παρακολουθούν τη μάθησή τους και πώς να καταλαβαίνουν τότε έχουν καταλάβει και τότε δεν έχουν καταλάβει την ύλη
- Αν διδάξουν με στόχο την κατανόηση κι όχι την απομνημόνευση (βλέπε προηγούμενη αρχή).

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Bruer, J. T. (1993)· Bransford, T. D., Brown, A.L., Cocking, R.R. (επιμ.) (1999)·

Bereiter, C. (1997)

10. Διάθεση χρόνου για εξάσκηση

Η μάθηση είναι μία πολύπλοκη γνωσιακή δραστηριότητα που δε χωράει βιασύνη. Απαιτείται σημαντικός χρόνος και εξάσκηση για ν' αρχίσει να συγκροτείται η εμπειρογνωμοσύνη σε έναν τομέα.

Ερευνητικά δεδομένα

Η έρευνα δείχνει ότι οι άνθρωποι πρέπει να κάνουν πολλή εξάσκηση για να αποκτήσουν εμπειρογνωμοσύνη σε κάποιον τομέα. Ακόμη και μικροδιαφορές στο χρόνο κατά τον οποίο είμαστε εκτεθειμένοι στις πληροφορίες μπορεί να συνεπάγονται μεγάλες διαφορές στη μάθηση. Οι ψυχολόγοι Chase και Simon (1973) μελέτησαν σκακιστές και βρήκαν ότι κατά κανόνα είχαν δαπανήσει μέχρι και 50.000 ώρες εξάσκησης στο σκάκι. Ένας σκακιστής ηλικίας τριανταπέντε ετών που έχει παίξει σκάκι για 50.000 ώρες πρέπει να έχει περάσει 4 έως 5

ώρες καθημερινής εξάσκησης από την ηλικία των 5 έως τα 30! Οι λιγότερο προχωρημένοι παίκτες έχουν δαπανήσει σημαντικά λιγότερο χρόνο παίζοντας σκάκι.

Η έρευνα έχει δείξει ότι οι ικανότητες ανάγνωσης και γραφής σε μαθητές Λυκείου συνδέονται με τις ώρες που έχουν περάσει διαβάζοντας και γράφοντας. Η αποτελεσματική ανάγνωση και γραφή απαιτεί πολλή εξάσκηση. Οι μαθητές από κοινωνικά μειονεκτικά περιβάλλοντα, που έχουν λιγότερες ευκαιρίες να μάθουν και λείπουν από το σχολείο λόγω εργασίας ή ασθένειας, δεν αναμένεται να έχουν τόσο καλές επιδόσεις στο σχολείο όσο τα παιδιά που είχαν περισσότερο χρόνο να εξασκηθούν και να αποκτήσουν γνώσεις.

Εφαρμογή

Πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν σχεδιαστεί για να αυξήσουν τη διάθεση χρόνου του μαθητή για εξάσκηση, κυρίως σε μικρή ηλικία. Οι ακόλουθες είναι κάποιες προτάσεις για τον τρόπο που οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές τους.

- Αυξήστε το χρόνο που περνούν οι μαθητές για μάθηση μέσα στην τάξη .
- Δώστε στους μαθητές εργασίες που είναι σύμφωνες με όσα ήδη γνωρίζουν.
- Μην προσπαθείτε να καλύψετε πολλά θέματα ταυτόχρονα. Δώστε στους μαθητές χρόνο να κατανοήσουν τις νέες πληροφορίες.
- Βοηθήστε τους μαθητές να καλλιεργήσουν την «σκόπιμη εξάσκηση», που περιλαμβάνει την ενεργητική σκέψη και την παρακολούθηση της διαδικασίας της μάθησης (βλέπε την αρχή της αυτορρύθμισης).
- Δώστε στους μαθητές πρόσβαση σε βιβλία, ώστε να μπορούν να διαβάζουν στο σπίτι τους.
- Διατηρήστε επαφή με τους γονείς, να μάθουν πώς να προσφέρουν πιο πλούσιες εκπαιδευτικές εμπειρίες στα παιδιά τους.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Bransford, J.D.(1979)· Chase, W. G., & Simon, H.A. (1973)· Coles, R.(1970).

11. Αναπτυξιακές και ατομικές διαφορές

Τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα όταν λαμβάνονται υπόψη οι ατομικές τους διαφορές.

Ερευνητικά δεδομένα

Οι έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχουν βασικές αναπτυξιακές διαφορές στη μάθηση. Καθώς τα παιδιά αναπτύσσονται, διαμορφώνουν νέους τρόπους αναπαράστασης του κόσμου και επίσης αλλάζουν τις διαδικασίες και τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν για να διαχειριστούν αυτές τις αναπαραστάσεις. Επιπλέον, υπάρχουν σημαντικές ατομικές διαφορές στη μάθηση. Ο αναπτυξιακός ψυχολόγος Howard Gardner έχει υποστηρίξει ότι υπάρχουν πολλές άλλες διαστάσεις της ανθρώπινης νοημοσύνης πέραν των λογικών και γλωσσικών ικανοτήτων με τις

οποίες συνήθως ασχολούμαστε στο σχολείο. Κάποια παιδιά είναι προικισμένα στη μουσική, άλλα έχουν εξαιρετικές ικανότητες στην αντίληψη του χώρου (οι οποίες είναι απαραίτητες για τους αρχιτέκτονες και τους καλλιτέχνες), ή σωματικές/κιναισθητικές ικανότητες (που χρειάζονται οι τεχνίτες, χειρουργοί, αθλητές) ή ικανότητες να δημιουργούν κοινωνικές σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους κ.λ.π. Τα σχολεία πρέπει να δημιουργούν το καλύτερο περιβάλλον για την ανάπτυξη των παιδιών λαμβάνοντας υπόψη τις ατομικές τους διαφορές.

Εφαρμογή

- Μάθετε πώς να εκτιμάτε κατάλληλα τις γνώσεις, τις στρατηγικές και τους τρόπους μάθησης των παιδιών.
- Δώστε στα παιδιά μια ποικιλία υλικών, δραστηριοτήτων και μαθησιακών εργασιών που να περιλαμβάνουν τη γλώσσα, τα μαθηματικά, τις φυσικές επιστήμες, τα καλλιτεχνικά, τη μουσική, την κίνηση, την κοινωνική αντίληψη κ.λ.π.
- Εντοπίστε τις ιδιαίτερες ικανότητες των μαθητών, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στο ενδιαφέρον, την επιμονή και την αυτοπεποίθηση που δείχνουν όταν εκτελούν διαφορετικά είδη δραστηριοτήτων.
- Υποστηρίξτε τις ιδιαίτερες ικανότητες των μαθητών και αξιοποιήστε τις για να βελτιώσετε τη συνολική τους σχολική επίδοση.
- Καθοδηγήστε και προκαλέστε τους μαθητές να σκεφτούν και να μάθουν .
- Κάντε στα παιδιά ερωτήσεις που προκαλούν τη σκέψη, θέστε τους προβλήματα και αναγκάστε τα να ελέγξουν τις υποθέσεις τους με διάφορους τρόπους.
- Δημιουργήστε συνδέσεις με τον πραγματικό κόσμο, βάζοντας στα παιδιά προβλήματα παρμένα από τις καθημερινές τους καταστάσεις.
- Δείξτε στα παιδιά πώς μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις ιδιαίτερες ικανότητές τους και την ευφυΐα τους για να λύσουν προβλήματα του πραγματικού κόσμου.
- Δημιουργήστε τις συνθήκες για αλληλεπίδραση των μαθητών με ανθρώπους της κοινότητάς τους και ειδικά με ενήλικες που είναι πεπειραμένοι και ενθουσιώδεις για τα είδη των θεμάτων που ενδιαφέρουν τους μαθητές.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Case, R.(1978)· Chen, J., Krechevesky, M., Viens, J.,& Isberg, E. (1998)· Gardner, H. (1991)· Gardner, H. (1993).

12. Καλλιέργεια των κινήτρων για μάθηση

Η μάθηση επηρεάζεται καθοριστικά από την ύπαρξη κινήτρων για το μαθητή. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αποκτήσουν περισσότερα κίνητρα για μάθηση με τη συμπεριφορά τους και τα λεγόμενά τους.

Ερευνητικά δεδομένα

Οι μαθητές που έχουν κίνητρα για μάθηση αναγνωρίζονται εύκολα επειδή έχουν ένα πάθος για την επίτευξη των στόχων τους και είναι έτοιμοι να καταβάλουν μεγάλες προσπάθειες. Δείχνουν επίσης μεγάλη αποφασιστικότητα και επιμονή. Αυτό επηρεάζει την ποσότητα και την ποιότητα των όσων μαθαίνουν. Όλοι οι εκπαιδευτικοί θέλουν να έχουν μαθητές με κίνητρα στις τάξεις τους. Πώς μπορούν να το πετύχουν;

Οι ψυχολόγοι διακρίνουν ανάμεσα σε δύο είδη παροχής κινήτρων: την εξωτερική παρότρυνση και την εσωτερική παρώθηση. Η εξωτερική παρότρυνση προκαλείται όταν χρησιμοποιούνται θετικές ενισχύσεις για να αυξηθεί η συχνότητα εμφάνισης της ζητούμενης συμπεριφοράς· ο έπαινος, η υψηλή βαθμολογία, τα βραβεία, τα χρήματα, το φαγητό, μπορούν να χρησιμοποιηθούν γι' αυτό το λόγο. Η εσωτερική παρώθηση υπάρχει όταν οι μαθητές συμμετέχουν ενεργητικά σε δραστηριότητες χωρίς να χρειάζεται να επιβραβευσθούν γι' αυτό· το παιδί που φτιάχνει ένα πάζλ με μεράκι είναι εσωτερικά παρακινημένο.

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό των εσωτερικά παρωθημένων μαθητών είναι η πεποίθησή τους ότι η προσπάθεια είναι σημαντική για την επιτυχία. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επηρεάσουν την αποφασιστικότητα των μαθητών για επίτευξη στόχων με τη συμπεριφορά τους και τα λεγόμενά τους.

Εφαρμογή

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να χρησιμοποιούν ενθαρρυντικά σχόλια που:

- Αντικατοπτρίζουν μία ειλικρινή αξιολόγηση της απόδοσης των μαθητών·
- Αναγνωρίζουν τις επιτυχίες των μαθητών·
- Αποδίδουν την επιτυχία των μαθητών σε ενδογενείς και όχι εξωγενείς παράγοντες (π.χ., «Έχεις καλές ιδέες»·)
- Βοηθούν τους μαθητές να πιστέψουν στον εαυτό τους (π.χ., «Προσπάθησες πολύ στα μαθηματικά και οι βαθμοί σου έχουν βελτιωθεί ικανοποιητικά»·
- Δίνουν ανατροφοδότηση για τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι μαθητές μαζί με οδηγίες για το πώς να τις βελτιώσουν·
- Βοηθούν τους μαθητές να θέτουν ρεαλιστικούς στόχους.

Είναι επίσης σημαντικό

- Να αποφεύγουμε ομαδοποιήσεις με βάση τις ικανότητες· η ομαδοποίηση αυτή δίνει το μήνυμα ότι οι ικανότητες έχουν μεγαλύτερη αξία από την προσπάθεια·
- Να καλλιεργούμε τη συνεργασία και όχι τον ανταγωνισμό· η έρευνα δείχνει ότι τα ανταγωνιστικά συστήματα που ενθαρρύνουν τους μαθητές να δουλεύουν μεμονωμένα για να πετύχουν μεγαλύτερη βαθμολογία και περισσότερες ανταμοιβές, συνήθως δίνουν το μήνυμα ότι αυτό που έχει αξία είναι οι ικανότητες και μειώνουν την εσωτερική παρώθηση·
- Να προτείνουμε ενδιαφέρουσες εργασίες που προκαλούν την περιέργεια των μαθητών και αναπτύσσουν τις ανώτερες νοητικές ικανότητές τους, στο κατάλληλο πάντα επίπεδο δυσκολίας.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Deci, E.L., & Ryan, (1985)· Dweck, C.S. (1989)· Lepper, M., & Hodell, M. (1989)· Spaulding, C.L. (1992).